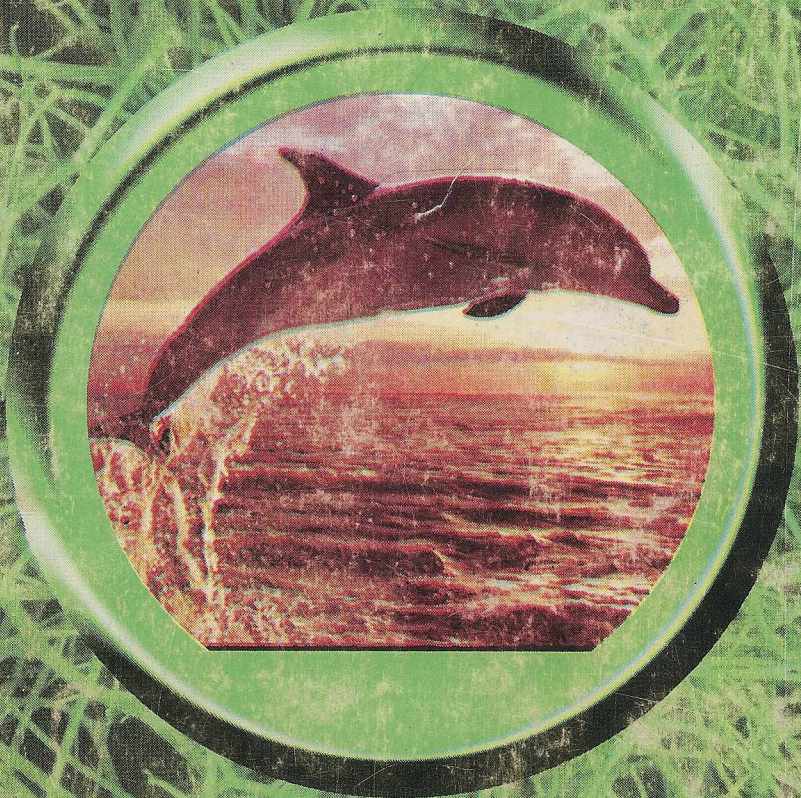

БВР.5(474)(082)

778

Матеріали I міжнародної наукової конференції

**ПРОБЛЕМИ
ЕКОЛОГІЇ
ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ
ОСВІТИ**

сотень га родючих угідь, досягнути мікрорайону, чисельністю населення в кілька десятків тисяч чоловік.

Знання конкретних груп і особливо видів НС дає змогу вести польові дослідження по виявленню районів можливого їх виникнення. Геоecологічний аспект такої роботи полягає в картографуванні таких районів, вивчення просторової структури можливих НС, що є першим кроком у прогнозуванні НС. Карти можливих НС дозволяють чіткіше координувати роботу управлінь з надзвичайних ситуацій на регіональному і локальному рівнях. Екологічною стороною вивчення НС є виявлення чинників довкілля, що виводять зі стану рівноваги об'єкт, а також його вплив, у свою чергу, на середовище.

ГРУНТОВІ НЕМАТОДИ КРИВОРІЗЖЯ І ЇХ ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

ЗАРУДНЕВА М.Т.

Криворізький державний педагогічний університет

Матеріальною базою даної роботи стали фітонематодологічні збори проб ґрунту в різних біотопах на території Кривого Рогу останніх 20 років ХХ століття. Вивчались біотопи: відвали різної типології, шламосховища, шахтні двори, територія навколо Криворізького металургійного комбінату та самого комбінату, агроценози, рекреаційні зони балок: Степової та Балки Червоної Північної, насадження в Дзержинському лісництві міста. Відбір проб ґрунту проводили маршрутним та стаціонарним методом. Маршрутний метод відбору проб дає можливість швидко визначити фітогельмінтологічну ситуацію регіону, визначити домінуючі види, розповсюдження в регіоні паразитів рослин. Стаціонарний метод, розроблений О.Парамоновим (1963), використовується для вивчення аутидинаміки та синдинаміки нематод і розселення їх популяцій в просторі біотопів (Парамонов, 1968; Кір'янова, Кралль, 1969; 1971; Нестеров, 1979).

Камеральна обробка типова при фітогельмінтологічних дослідженнях. При визначенні видової належності враховувались особливості будови, розміри різних морфологічних структур, обчислювались індекси де Мана (1884).

За період вивчення нематод ґрунтових біотопів виявлено 82 види нематод різних екологічних груп. Параризобіонти - 23 види, хижачки - 3, сапробіонти - 4, девісапробіонти - 18, фітогельмінти - 34 види. Із них фітогельмінти специфічного патогенного ефекту - 14 видів. Це група тварин, що живиться біомасою рослин та їх популяції концентруються в ризосфері культурної і дикої флори. Як показали дослідження, основними регулюючими факторами кількісного та якісного складу нематод є температура навколишнього середовища та ґрунту, в якому проходить життя об'єктів дослідження, вологість ґрунту, трофіка - наявність їжі, антропоічний фактор.

Нематоди є хорошим індикатором якісного стану ґрунтів. Кожен біотоп в залежності від стану ґрунту характеризується своєрідним кількісним та якісним складом нематод. Шламосховища: верхове Південного гірничозбагачувального комбінату - нематоди відсутні, Дзержинське - виявлено 2 види нематод (Заруднева та інші, 2001); фітогельмінти специфічного патогенного ефекту в ризосфері одинокої рослини, що появилася на фоні мертвого ландшафту шламосховища. Надзвичайно бідні за видовим складом ранні відвали (від 2 до 5 видів

нематод), відвали рихлі, де процеси ґрунтоутворення вже спостерігаються, кількість видів збільшується (Заруднева та інші, 2001). Зелені насадження навколо Криворізького металургійного комбінату бідні якісно і кількісно: всього 8 видів нематод; біля об'їзної траси - 4 види нематод; на території Криворізького металургійного комбінату виявлено 5 видів нематод (Заруднева, Счаслива, 1990), зона кар'єру Центрального гірничозбагачувального комбінату представлена 5 видами. Кількість особин в пробах малочисельна - 1-5 особин на 15 см³ ґрунту. Агроценози також відносяться до порушених біотопів. Формування комплексів нематод свідчення цього. За період дослідження видового складу нематод різосфери культурних багаторічних та однорічних рослин показало, що видовий склад нематод малочисельний, близько 16-20 видів максимум. Як правило, зменшується кількісний і якісний склад еусапробіонтів та девісапробіонтів - нематод, які відносяться до групи тварин, що забезпечують процеси ґрунтоутворення. Домінуючою екологічною групою, як правило, в агроценозах є група фітогельмінтів.

Рекреаційні зони Кривбасу: біотопи Червоної Балки Північної, Держинського лісництва, Степової балки відзначаються видовим різноманіттям нематод. Комплекси нематод характеризуються наявністю всіх екологічних груп: параризобіонти, хижакі, девісапробіонти, сапробіонти, фітогельмінти. Кількість видів від 25 до 37.

За даними досліджень непорушеним біотопом можна вважати лісові насадження Держинського лісництва. Кількісний та якісний склад цього біотопу самий багатий - 37 видів (Заруднева, Матківська, 2001), представлений різними екологічними групами, які необхідні для забезпечення нормального функціонування біоценозу. Провідними екологічними факторами тут виступають абіотичні. В умовах техногену - господарча діяльність людини. Ця діяльність призводить до порушення гомеостазу біогеоценозів Криворіжжя, порушень закономірностей потоків матерії та енергії в екосистемах. Тому, відновлення порушених земель Кривбасу є першочерговою в діяльності техногенного Криворіжжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заруднева М.Т., Счасливая Т.В., Счасливая Н.В. К формированию комплексов нематод в почвенных техногенных ландшафтах Криворожья // Сб.: Всесоюз. научно-метод. совет зоол. позв., Махачкала, 1990.
2. Заруднева М.Т., Матківська О.М. Еколого-таксономічний аналіз нематодофауни різосфери дубових насаджень Кривбасу // Збір.: Зоологічні дослідження в Україні на межі тисячоліть. - Кривий Ріг.-2001.
3. Заруднева М.Т., Рискіна О.Б., Медведєва О.В. Еколого-таксономічний аналіз нематодофауни техногенних ландшафтів Кривбасу // Збір.: Зоол. досл. в Україні на межі тисячоліть.- Кривий Ріг, 2001.
4. Кирьянова Е.С., Кралль ?Л. - Паразитические нематоды растений и меры борьбы с ними. Л. - Наука. - 1969.-т.І. - 1971.-т.ІІ.
5. Нестеров П.И. Фитопаразитические и свободноживущие нематоды юго-запада СССР. - Кишинев.- Штиинца.-1979.
6. Парамонов А.А. Основы фитогельминтологии.- М.: Наука.- 1968.- т.І.-1970.- т.ІІ.